

FILOSOFIA CA SUPREMĂ CONSOLARE LA BOETHIUS

Adriana NEACȘU¹

Abstract: *From Boethius's point of view, philosophy manages to console us in the face of death because it removes the veil of ignorance regarding human nature, offering us an authentic knowledge of our being, as persons in close connection with the divine, that is, with Good. This means that it reveals to us what good is in general and, implicitly, our good as humans, which presupposes the possession of spiritual goods, which we obtain exclusively through the exercise of virtue. From this perspective, no loss of our material goods, including our body, is not an evil for us. To the same extent, no injustice inflicted on us by others can affect us, as long as we preserve our virtue, that is, human dignity, and do not deviate from the line of good. According to his conception, the reward of a virtuous life is offered on the spot, and it consists precisely in the exercise of virtue. Therefore, man must be virtuous not because he expects to be rewarded in earthly life or after death, but because only in this way does he fully manifest his human nature, can he affirm himself as a man at the highest level, and this represents for him the greatest good and offers him true happiness.*

Keywords: *Boethius, God, Good, evil, virtue, death, philosophy, happiness, soul, intellect, fate, destiny, providence, free will, divine foreknowledge.*

Introducere

În primul sfert al veacului al VI-lea d.Hr., într-o perioadă extrem de tulbură, de tranziție de la antichitate la epoca medievală, când Imperiul Roman de Apus căzuse deja în mâinile triburilor germanice, iar în Italia domnea, de câteva decenii, un rege ostrogot, filosofia era chemată să își exercite unul dintre cele mai dificile roluri pe care putea să i-l confere statutul său de „iubire de înțelepciune”: acela de a liniști sufletul complet răvășit al unui om condamnat pe nedrept, care se vedea, înainte de vreme, în fața morții brutale.

Este vorba despre Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius, celebru filosof al vremii sale, care, născut la Roma într-o familie aristocratică, studiasse ani buni la Atena și avea ambiția de a-i traduce în

---

¹ University of Craiova, Romania.

latină pe Platon și Aristotel, argumentând, în același timp, în favoarea compatibilității dintre doctrinele lor. Ca urmare deopotrivă a originii și a meritelor sale intelectuale de excepție, Boethius a urcat rapid în ierarhia politico-administrativă a curții regale a lui Theodoric cel Mare, instituită la Ravenna, ajungând să ocupe funcția de consul, iar, în final, demnitatea cea mai înaltă, aceea de *Magister officiorum*, adică un fel de prim-ministru.

Numai că, tocmai în momentul în care atinsese culmea măririi pentru sine și familia sa – căci ambii lui fii, deși foarte tineri, deveniseră și ei consuli –, în urma unei intrigi de palat, în condițiile fricțiunilor dintre Theodoric, adept al arianismului, și Justin, împăratul Imperiului Roman de Răsărit, care-i persecuta pe arieni, Albinus, unul dintre senatori, este învinuit pe nedrept că i-ar fi scris lui Justin, solicitându-i înlăturarea lui Theodoric de la domnie. Deoarece Boethius îi ia apărarea lui Albinus, intrigantii fabrică același tip de scrisori incriminatoare, semnate, chipurile, de Boethius. Fără să-i lase posibilitatea să se apere, Theodoric îl condamnă pe filosof la moarte, aruncându-l în temniță până la executarea sentinței.

Ajuns într-o situație atât de dramatică, fără nicio ieșire, Boethius își adună forțele pentru a scrie ultima sa lucrare, în care meditează deopotrivă la propria soartă și la condiția omului în genere, exprimându-și cele mai intime convingeri despre viață și moarte, despre ordinea lumii și finalitatea tuturor lucrurilor din univers, acordându-i, totodată, filosofiei un rol central în smulgerea sa din disperare și în recâștigarea seninătății. Iar cum acesta este scopul principal al demersului său creator, lucrarea poartă numele: *Consolarea filosofiei*.

Deznădejdea prizonierului și descinderea în temniță a Filosofiei

Ceea ce îi conferă din start originalitate lucrării este faptul că nu avem de-a face cu o simplă scriere savantă, care să încerce să ne convingă, recurgând la argumente exclusiv abstracte, despre cum ar trebui să ne raportăm, în general, la existența noastră și la vicisitudinile ei. Dimpotrivă, pentru a-i imprima întreaga încărcătură emoțională cuprinsă în propria, tragică, experiență, filosoful nostru alege stilul confesiunii directe, derulată la timpul prezent, atrăgându-ne astfel într-o poveste concretă, și pe deasupra reală, cu al cărui erou empatizăm din plin, în calitate de cititori. De aceea autorul îmbină în expunerea sa proza cu poezia, făcând apel deopotrivă la rațiune și sensibilitate.

Așadar, iată-l pe Boethius însuși aflat în închisoare, stând în fața noastră plin de lacrimi, asemenea unui om zdrobit, pe care nenorocirea l-a

îmbătrânit înainte de vreme, și care privește cu spaimă la viitorul imediat, fiindcă este pe deplin conștient că se găsește în anticamera morții. Boethius se simte părăsit de toată lumea; doar muzele poeziei îi țin tovărășie, căci sunt singurele care rezonază cu durerea lui și nu se tem să își arate compătimirea.

„Eu, care odinioară, cântece-am așternut plin de avânt,
Sunt, vai, înlăcrimat, constrâns de versuri triste să mă apuc.
Iată, îndurerate Camenele-mi dictează cele ce trebuie scrise
Și elegiile îmi udă fața de lacrimi sincere.
Cel puțin nicio teamă pe ele nu le-a putut opri
Să mă însoțească pe drumul meu.
Odată erau gloria tinereții fericite și înfloritoare:
Ele consolează acum soarta mea de bătrân îndurerat.”²

În rest, niciunul dintre semenii săi, deși știau că este nevinovat, nu se implică în situația sa, de frică; pe de o parte, este vorba aici de lășitatea oamenilor, pe de alta, de puterea discreționară a unui rege care putea osândi, oricând, pe oricine. Fiindcă, deși prin politica sa de păstrare a modului de viață și a instituțiilor romane tradiționale, Theodoric părea a fi un principe luminat, în realitate el era, totuși, un dictator. Asta arată fragilitatea poziției oricărui om din regat, oricât de înalte funcții ar fi avut.

Temându-se pentru propria lor viață, colegii din Senat ai lui Boethius n-au îndrăznit să îi ia apărarea, cu atât mai mult cu cât au înțeles că regele l-a întemnițat fără să țină cont de caracterul lui integru și fără să asculte de glasul rațiunii, dând crezare unor martori mincinoși, unii corupți, cu un nivel moral extrem de scăzut, iar alții chiar delicvenți, interesați să își ușureze, prin delațiune, pedeapsa deja primită.³ Să fi fost vorba și de paranoia regelui, care, îmbătrânit și bolnav, nu mai gândea deloc limpede? Să fi fost vorba de niște plastrografii incriminatorii foarte reușite? Este posibil ca ambele variante să fie valabile, căci ele nu se exclud câtuși de puțin.

Aflat într-o stare atât de nenorocită, Boethius acuză soarta care, după ce i-a acordat cele mai înalte onoruri, ca răsplată pentru calitățile sale intelectuale și morale, a existenței sale dedicate studiului, dar puse totodată în slujba binelui și a dreptății, îl doboară în urma unor acuzații mincinoase.

---

² Boethius, *Consolarea filosofiei*, Ediție bilingvă, Traducere de Otonel Vereș, Iași, Polirom, 2011, p. 43.

³ Ibidem, pp. 59-61.

Din perspectiva acestui deznodământ tragic, Boethius își dă seama că, pe când mergea prin lume încrezător, senin și fericit, acest lucru era doar o iluzie, și că, de fapt, el pășea neștiutor pe niște nisipuri mișcătoare – ceea ce înseamnă că soarta este schimbătoare și că trebuie fii circumspect în privința ei:

„Când soarta necredincioasă mă copleșea cu bunuri deșarte
 Clipa funestă aproape că-mi acoperise capul;
 Acum că, întunecată, și-a schimbat fața înșelătoare
 Viața nelegiuită își dă la iveală neplăcutile amânări.
 De ce m-ați lăudat, prieteni, de atâtea ori că sunt fericit?
 Cel care a căzut, acela nu a fost statornic în propria stare.”⁴

Dar în timp ce Boethius își plângea neconsolat soarta nefericită, lăsându-se pradă celei mai mari deznădejdi, lamentația sa este întreruptă brusc de apariția cu totul neobișnuită a unei figuri feminine mature și impunătoare, pe care prizonierul, afectat de starea sa mizerabilă, nu o recunoaște la început, dar care nu era alta decât însăși Filosofia, care îl crescuse și apoi îl hrănise întreaga lui viață. Boethius ne-o descrie ca pe o femeie mândră, puternică, maiestuoasă, care depășește condiția temporalității; ea dăinuie din vechime și transgresează nu numai timpul, ci și spațiul, parcurgând în mod firesc distanța dintre pământ și cer străpungându-i bolta, pătrunzând deci adânc, în tainele lui ascunse.

Pentru a sugera faptul că se autoedifică, deci se constituie fără niciun ajutor din afară, Boethius ne spune că ea își țese singură veșmintele, fiind dublu orientată, deopotrivă către practică și teorie. Din perspectiva lui Boethius, care exprimă punctul de vedere al epocii, dar care era o constantă a tuturor veacurilor de manifestare a filosofiei, latura ei teoretică o reprezintă „cunoașterea lucrurilor divine și umane”⁵, capabilă să dezvăluie toate „tainele naturii”⁶. În același timp, latura practică a filosofiei formează caracterul omului și îi conferă acestuia sensul (rațiunea) vieții, pe care o modelează în conformitate cu ordinea cerească.

„Era de o statură incertă, căci acum se mărginea la măsura obișnuită a oamenilor, acum părea să lovească cerul cu creștetul capului; iar când își

---

⁴ Ibidem, pp. 43-45.

⁵ Ibidem, p. 57.

⁶ Idem.

înălța mai sus capul, străpungea cerul însuși și scăpa privirii oamenilor.⁷ Veșmintele ei erau făcute dintr-o indestructibilă materie desăvârșită, cusute (...) cu mâinile ei. (...) În partea cea mai de jos a lor era brodat un Π⁸ iar în partea cea mai de sus un Θ⁹ și între cele două litere se distingeau trepte, asemenea unei scări, prin care se urca de la litera de jos la cea de sus. (...) În mâna dreaptă ținea niște cărți mici, iar în stânga un sceptru.”¹⁰

Cărțile sunt un simbol al înțelepciunii, iar sceptrul arată că domnește ca o regină peste regatul acesteia. De aceea, descinzând în acest loc al deznădejdiei, Filosofia nu se lasă intimidată nicio clipă, dimpotrivă, se arată sigură pe sine și autoritară. În acest sens, ea alungă fără să ezite muzele poeziei, care încercau să îi aline lui Boethius suferința, adresându-le cuvinte foarte aspre, acuzându-le că ele, exaltând pasiunile și întunecând rațiunea, nu pot vindeca un suflet bolnav ci, dimpotrivă, îl afundă și mai mult în durere. În schimb, ea își asumă vindecarea completă a bolnavului, considerând că are mijloacele cele mai eficiente pentru a face acest lucru.¹¹

Trebuie însă spus că, eși Filosofia discreditează pasiunile, ea nu este, totuși, doar o minte strict rațională, impasibilă, lipsită de sentimente, ci dimpotrivă. De aceea se manifestă cu înflăcărare atunci când își apără propria poziție, aruncându-le „priviri crunte”¹² muzelor poeziei, pe care le califică, în mod disprețuitor, drept niște „mărunte curtezane de teatru”¹³; pe de altă parte, ea arată o totală empatie pentru situația nefericită în care se află Boethius. Numai că toate aceste atitudini care implică dimensiunea evident emoțională a Filosofiei sunt subordonate rațiunii, care le imprimă luciditate și măsură.

Supărarea acesteia se îndreaptă și către Boethius, pe care îl muștră că s-a lăsat pradă disperării, ceea ce ea consideră că nu ar fi normal pentru un

⁷ Nu putem să nu ne amintim de *Phaidros*-ul lui Platon, în care sufletele, sub forma de vizitii ale unor atelaje trase de cai, sunt descrise cum își înălța capul în sfera Ființei.

⁸ Este litera greacă „pi”, scrisă cu majusculă, și care este începutul cuvintelor Πρακτική (praktike) și Πράξις (praxis).

⁹ Este litera greacă majusculă „teta”, scrisă cu majusculă, și care este începutul cuvântului Θεωρία (theoria).

¹⁰ Boethius, *Consolarea filosofiei*, ed.cit., p. 45.

¹¹ Ibidem, p. 47.

¹² Ibidem, p. 45.

¹³ Idem.

discipol al său, ci doar pentru profanii neinstuiți în învățătura oferită de marii filosofi și neexersați în înțelepciune. Or, Boethius se afirmase ca o minte strălucită, de o extraordinară forță și capacitate de cuprindere, care ajunsese să cunoască temeinic mersul lucrurilor în univers și să înțeleagă rațiunea lor conducătoare, oferind explicații pentru toate. Dar în fața condamnării și a spectrului morții iminente, mintea i s-a întunecat și rățacit, ca și cum ar fi căzut într-o prăpastie, iar el a uitat că deține în sine însuși mijloacele de a ieși din starea de disperare, așa încât plânge și se vaită ca un neputincios. În acest caz, cel puțin pentru moment, „pământul cel nătâng”¹⁴ sau „adierile terestre”¹⁵ i-au tulburat liniștea spiritului, inoculându-i neliniștea și, astfel, biruindu-l.

Dar disperarea lui Boethius nu este un motiv pentru Filosofie să îl disprețuiască. Deși la început îl apostrofează, încercând să îl readucă la normalitate prin administrarea unor cuvinte dure, asemenea unor șocuri, ea înțelege cât îi este de greu în împrejurările date, îl compătimentește și vrea să îl vindece. Filosofia nu îi poate schimba soarta, dar îl poate scoate din starea de „letargie”, adică de paralizie a spiritului, schimbându-i modul de raportare la situația în care se află și readucându-i liniștea în suflet. De fapt, Filosofia vrea să îl determine pe Boethius să rămână el însuși, adică un spirit liber și înțelept, o minte puternică și echilibrată, un suflet liniștit și senin, în ciuda nenorocirii sale și a iminenței morții. Oricum, privind din perspectivă universală, ea decretează că boala lui nu este gravă, că vindecarea se va realiza negreșit dacă bolnavul este un discipol autentic al său, ceea ce, desigur, era cazul lui Boethius.

„«Nu ești tu», m-a întrebat, «cel care, hrănit odinioară cu laptele meu, crescut cu hrana mea, ai ajuns la vigoarea bărbătească a sufletului? Și totuși îți oferisem asemenea arme încât, dacă nu ai fi renunțat la ele înaintea, te-ar fi păstrat într-o neînvinsă tărie. (...)» Și când m-a văzut nu doar tăcut, ci fără grai și cu totul mut, și-a pus mâna cu bândețe pe pieptul meu și a spus: «Nu e niciun pericol, suferă de letargie, o boală comună minților căzute în iluzii. A uitat de sine pentru un moment. Își va reaminti cu ușurință, dacă într-adevăr m-a cunoscut înainte;»”¹⁶

Iată cât de sigură este Filosofia că are capacitatea să îl vindece pe Boethius! Ne-am putea pune întrebarea dacă această idee ar mai fi valabilă astăzi. Cu

¹⁴ Ibidem, p. 49.

¹⁵ Ibidem, p. 47.

¹⁶ Ibidem, pp. 49-51.

alte cuvinte, este capabilă filosofia să ne vindece de teama de moarte și, mai ales, de frica în fața morții iminente? În cazul lui Socrate ea a acționat în acest mod – ca și în cel al lui Boethius, sau al stoicilor, printre care Seneca. În câte alte cazuri, oare, pe care nu le știm? Sau, poate, acești filosofi sunt doar niște excepții? Oricum, aici intră în joc dimensiunea practică a filosofiei, prin care ea te învață cum să trăiești: demn, fericit, netulburat de niciun accident al vieții. În această chestiune punctuală filosofia concurează cu religia, care și ea, printre altele, urmărește să ne înlătore teama în fața morții. Desigur, perspectivele lor sunt diferite: religia făcând apel la divinitate și adresându-se mai ales laturii afective a omului, filosofia luându-și drept principal aliat rațiunea, urmărind să convingă printr-o argumentație oferită de întreaga cunoaștere realizată de partea ei teoretică, speculativă, dar și prin apelul la valorile umaniste.

Dacă vorbim în continuare de concurență între cele două, s-ar putea ca religia să apară astăzi, în chestiunea punctuală a consolării, drept câștigătoare, pentru că ea este accesibilă unui număr mult mai mare de oameni, cărora li se adresează acum, ca și altădată, în același mod, sau, cel puțin, cu schimbări neesențiale, punând accent pe modul concret de desfășurare a vieții lor. Prin contrast, filosofia și-a dezvoltat de-a lungul timpului mai ales latura teoretică, lăsând dimensiunea practică pe seama eticii, o zonă de exercițiu care îi aparține de drept, dar care, în urma unei mișcări centrifuge, fie s-a autonomizat, evadând, în forme din ce în ce mai particulare, către alte domenii, fie a fost tratată și ea tot într-o manieră preponderent teoretică, speculativă. Abia de relativ puțin timp, prin intermediul eticii aplicate, filosofia se străduiește să își exploateze mult mai mult latura practică, diversificând-și preocupările și îndreptându-și atenția către aspecte ale existenței și activității oamenilor până acum neglijate sau chiar ignorate de către ea, dar este clar că nu mai are, ca un obiectiv explicit, să îi vindece pe aceștia de frica de moarte.

Asta nu înseamnă neapărat că filosofia a pierdut lupta cu religia, ci doar că, poate, și-a precizat mai bine propria sferă de competență. În plus, în ciuda rivalității manifestată în diverse momente istorice pe anumite teme, în realitate religia și filosofia nu se exclud reciproc. Vom vedea că Boethius însuși, chiar dacă este filosof și se supune în primul rând rațiunii, nu face abstracție de religie, dimpotrivă. Ideea unei raționalități universale, care îi apare ca evidentă îl conduce, inevitabil, din punctul său de vedere, către divinitate. Iar Filosofia va reuși să îl vindece pe Boethius pornind

tocmai de la credința lui fermă în această raționalitate universală, pe care amândoi o identifică Zeului (*deus*) creator a toate.

Demersuri pregătitoare ale Filosofiei în vederea vindecării prizonierului

Pentru început, Filosofia îi șterge cu blândețe ochii de lacrimi „cu o cută din veșmântul ei”¹⁷. Asta înseamnă că procesul de vindecare începe prin înlăturarea vălului apăsător reprezentat de lucrurile pământești, care i-a întunecat rațiunea. Acest simplu gest îl liniștește pe nefericit, îi înlătură disperarea și-i luminează iar mintea. El recunoaște, în sfârșit, Filosofia, ca „maestră a tuturor virtuților”, cea care l-a format în prima tinerețe, și își manifestă temerea că și aceasta a fost pusă sub acuzare, alături de el. Este un prilej pentru Filosofie de a sublinia înălțimea morală care o definește, afirmând că în acest loc neprielnic ea a venit de bună voie, fiindcă nu ar fi putut părăsi un nevinovat, năpăstuit tocmai fiindcă este un reprezentant al ei, ci este chiar datoare să-i fie alături și să îl ajute, ceea ce, de altfel, i s-a întâmplat de multe ori în istorie.

„«Oare», a spus ea, «te-aș părăsi, fiule, și n-aș împărți cu tine, prin suferință comună, povara pe care ai îndurat-o din cauza urii <ce a provocat-o> numele meu? Bineînțeles că nu i se cădea Filosofiei să îl lase pe cel nevinovat neînsoțit pe drumul său. M-aș teme eu, vezi, bine, de calomnie sau m-aș îngrozi, ca și cum s-ar întâmpla ceva nou? Crezi tu că este prima dată când, la cei de o moralitate nelegiuită, înțelepciunea e hărțuită de pericole? Nu am adus adesea în fața celor din vechime, înainte de vremea lui Platon al meu, o luptă aprigă cu îndrăzneala prostiei? (...) nu a dobândit maestrul său, Socrate, victoria unei morți nedrepte cu mine alături?”¹⁸

Așadar, Filosofia îl consolează pe Boethius spunându-i că situația lui nu este singulară, dimpotrivă, caracteristică pentru o societate în care prostia, aflată la putere, atacă și pune continuu în pericol înțelepciunea. Iar în acest sens, pe lângă exemplul lui Socrate, îi reamintește de condamnările pe care le-au suferit destui filosofi romani, printre care Seneca. Dar ea evidențiază și un alt tip de atac, la fel de grav, sau poate chiar mai grav: încercarea de uzurpare a demnității Filosofiei, înlocuirea ei cu o pseudo-Filosofie, care se dă drept autentică și îi păcălește pe neștiutori. Pericolul este că uzurpatorii filosofiei, identificați de Boethius cu epicurienii și o parte a stoicilor, au mai multă putere decât cei mulți și proști. Căci în vreme ce răii și proștii nu

¹⁷ Ibidem, p. 51.

¹⁸ Ibidem, pp. 51-53.

reușesc nici măcar să o atingă, iar ea râde de ei și îi disprețuiește, epicurienii și stoicii au reușit să îi rupă veșmântul și să îi smulgă din el fâșii.¹⁹

În comparație cu mulțimea celor răi, necinstiți și proști, filosofii sunt foarte puțini. Ca reprezentanți ai Filosofiei, ei se deosebesc net de ceilalți prin valorile autentice pe care le promovează. Tocmai pentru că sunt raționali, demni și cinstiți, ei sunt mereu atacați de ceilalți, care, total ignoranți, urmăresc non-valorile și, de multe ori, reușesc să îi distrugă pe filosofi. Totuși, Filosofia susține că ea însăși, apărată de Rațiune, conducătorul ei suprem, este și va fi întotdeauna la adăpost, neatinsă de către aceștia. Chiar și oamenii reușesc să rămână netulburați deasupra sortii, neafecțați de amenințările ei, dar este vorba numai de cei care nu doresc nimic, nu speră nimic și nu se tem de nimic.²⁰

Dar ea îl încurajează pe Boethius să își dezvăluie cauza durerii și a lacrimilor, ca să îi vadă mai bine rana și să îl poată vindeca. Dând curs îndemnului său, Boethius compară situația jalnică în care se află cum, în închisoare, cu aceea fericită de altădată, în care studia în bibliotecă tainele universului, sub îndrumarea Filosofiei, care îi și forma caracterul. Mărturisește că și-a însușit virtuțile promovate de Filosofie și că a intrat în administrație urmând sfatul lui Platon, conform căruia filosofii ar trebui să conducă statul. Subliniază că întotdeauna a înfăptuit doar binele și dreptatea, oferind suficiente exemple pentru felul în care s-a împotrivit, cu succes, celor puternici, stârnindu-le ura, atunci când ei doreau să facă rău și să-i împileze pe cei nevinovați.

„De câte ori l-am înfruntat pe Conigastus, stându-i împotrivă în atacurile lui asupra bogățiilor vreunor oameni lipsiți de putere, de câte ori l-am oprit pe Triguilla, mai-marele casei regale, de la o nedreptate începută sau deja făcută, de câte ori, punându-mi autoritatea în pericol, i-am apărat pe acei nenorociți pe care lăcomia niciodată pedepsită a barbarilor îi lovea prin nenumărate calomnii! Niciodată nu m-a împins cineva de la dreptate la nedreptate. Atunci când averile provincialilor erau distruse fie prin jafuri personale, fie prin taxe publice, mă durea la fel de mult ca pe cei care sufereau <acestea>. (...) Nu se pare că am stârnit asupra mea destule și mari dușmăanii?”²¹

---

¹⁹ Ibidem, pp. 53-55.

²⁰ Ibidem, p. 55.

²¹ Ibidem, pp. 57-59.

Boethius subliniază că și în situația de față a luat apărarea unui nevinovat și chiar a întregului Senat, bănuț de rege pe nedrept de trădare, ceea ce le-a oferit prilejul dușmanilor săi, lezați de acțiunile lui trecute împotriva fărădelegilor lor, să îl acuze și pe el de trădare. Se plânge că a fost condamnat în lipsă, fără să aibă posibilitatea să se apere, ceea ce nu li se întâmplă nici celor mai mari criminali, dovediți ca atare. Deși se arată dezamăgit că Senatul nu i-a luat apărarea, susține că ar proceda la fel încă o dată, adică le-ar lua iar apărarea celor nevinovați, cu orice risc, fiindcă întotdeauna a urmărit adevărul și dreptatea, luptând neobosit pentru ele, fără să încerce niciodată să facă altfel doar cu scopul de a se proteja pe el însuși.²²

Un alt argument adus de Boethius în sprijinul său este acela că în calitate de discipol al Filosofiei, care îl îndemna mereu spre cinste, onoare și o viață cât mai asemănătoare cu divinul, departe de lucrurile pământești, el nu putea fi capabil de trădare ori „sacrilegiu”, iar familia și tot anturajul său, formate doar din oameni fără pată, erau o garanție în plus în acest sens. Stupoarea apare pentru că el este bănuț de trădare tocmai pentru că este filosof. Să înțelegem, oare, din asta că Boethius, deoarece scrisese tratate teologice în care combătea arianismul, credința împăratului Theodoric, a făcut astfel plauzibilă acuzația de trădare, adică de aliere cu împăratul bizantin Justin, care apăra tezele ortodoxismului creștin stabilite la Conciliul de la Calcedon din anul 451? În orice caz, faptul că, prin acuzația adusă lui, însăși Filosofia este atacată, îl doare și mai mult pe Boethius.²³

Pentru mulțimea ignorantă, condamnarea sa este un semn clar că el ar fi vinovat; de altfel, filosoful se așteaptă ca și alții, profitând de vulnerabilitatea lui, să îl atace prin noi denunțuri mincinoase, ca să obțină tot felul de avantaje pentru ei. În felul acesta cei răi sunt încurajați să facă fărădelegi, în vreme ce oamenii cinstiți se dovedesc a fi „lipsiți nu numai de liniștea sufletească, ci și de însuși mijlocul de apărare”²⁴. Din punctul său de vedere, asta arată că, în comparație cu ordinea universală a lucrurilor, unde totul este în armonie și nimic nu se defășoară altfel decât după voia Creatorului, în societate, aflată în voia sorții, toate merg la întâmplare și pe dos, fiindcă răii, mișei, mincinoșii, excrocii triumfă, atingând cele mai

---

²² Ibidem, pp. 59-65.

²³ Ibidem, pp. 65-67.

²⁴ Ibidem, p. 67.

înalte demnități, în vreme ce oamenii buni, onești și virtuoși sunt adeseori zdrobiți. Îndurerat de acest adevăr evident, Boethius îl roagă pe Creator să aducă ordinea și dreptatea și pe pământ, printre oameni.

„O, creator al cerului înstelat
Care, așezat pe veșnic tron,
Învârți cerul în cercuri repezi
Și silești stelele să se supună legii tale (...)
Cârmuind toate lucrurile spre un țel sigur,
Numai faptele oamenilor refuzi
Să le ții în frâu, ca un stăpân pe bună dreptate.
De ce soarta nestatornică lasă să se întâmple
Asemenea schimbări? Pedeapsa dureroasă
Datorată crimei apasă asupra celor nevinovați
Iar ticăloșii stau pe tronuri înalte
Și cei stricați calcă în picioare pe cei nepătați. (...)
O, tu, cel care urzești legile lumii,
Privește la acest pământ nenorocit!
Parte nu neînsemnată a măreței tale lucrări
Noi, oamenii, suntem loviți pe marea sorții!
Oprește, stăpâne, valul iute
Și întărește pământul
Prin legea cu care domnești peste cerul imens.”²⁵

În replică, Filosofia îl asigură pe Boethius că ordinea lăsată de Zeu este neclintită atât în ceruri cât și pe pământ, unde toate se petrec după voința lui, iar a încerca să o nesocotești sau să o grăbești nu are niciun sort de izbândă. Ea declară că discursul lui Boethius îi demonstrează că starea lui de spirit este cu mult mai rea decât credea, că el este excesiv de afectat de nenorocire, și susține că această slăbiciune i se datorează chiar lui, în bună măsură. Asta pentru că, în calitate de filosof, el nu ar fi trebuit să se lase pradă emoțiilor negative și deznădejdii, căci lucrul acesta l-a îndepărtat de sfera filosofiei, care îi este patria autentică, aflată sub conducerea unică a rațiunii, în care el ar fi fost la adăpost de orice tulburare, dacă ar fi decis să rămână ferm între granițele ei. Verdictul este că pentru a fi adus înapoi trebuie să i se aplice anumite leacuri.²⁶

Dar ca să-și dea mai bine seama de ce leacuri are nevoie, Filosofia îl interoghează pe Boethius și află că el încă mai crede că lumea, în ansamblu,

---

²⁵ Ibidem, pp. 69-71.

²⁶ Ibidem, pp. 71-73.

este creată și condusă de către Zeu conform rațiunii, ceea ce Filosofia declară că este punctul de spijin de unde va porni însănătoșirea lui. Totuși, subliniază că opinia lui potrivit căreia în viața oamenilor domnește întâmplarea oarbă este periculoasă și denotă că a uitat cum Zeul conduce lumea și care este finalitatea tuturor lucrurilor. În plus, el a uitat chiar și ce este omul, de vreme ce crede că acesta ar fi doar un animal muritor rațional, o definiție pe ea care nu o consideră defel mulțumitoare.²⁷

De altfel, Filosofia susține că tocmai această ignoranță cu privire la natura omului, adică această uitare de sine este adevărata cauză a bolii sale, fiind capabilă să-l ducă la pieire chiar. Tocmai ea este cea care îl face să creadă „că oamenii nelegiuți și blestemați sunt puternici și fericiți <și> că schimbările sorții plutesc încolo și înapoi fără nicio mână călăuzitoare”²⁸. Cu toate acestea, neclintită în optimismul ei, Filosofia îi promite că îl va face bine, aplicându-i remediile ei specifice. Însă pentru că cele puternice nu ar fi avut efect în starea lui prezentă de extremă debusolare, în care domină „durerea, mânia și supărarea”²⁹, ea decide să înceapă cu leacuri mai ușoare, menite să înlăture pasiunile și să-i liniștească sufletul, luminându-l. Filosofia îi spune că dacă vrea să cunoască adevărul mintea trebuie să îi fie mereu limpede, iar pentru asta trebuie să înlăture teama, să nu simtă durerea, dar și să renunțe la bucurii și la speranțe, căci toate aceste emoții înlănțuie mintea, o tulbură și o întunecă.³⁰

Tratamentul cu „leacuri” ușoare

Leacurile ușoare pe care Filosofia i le aplică mai întâi lui Boethius sunt, de fapt, discursuri cu rolul preponderent persuasiv, care se sprijină pe arta retoricii, pe care ea o subordonează, însă, adevărului și înțelepciunii, pentru a-l convinge pe năpăstuit de lipsa de consistență a tuturor bunurilor pe care oamenii obișnuiți le apreciază în viață, precum și de inevitabila lor efemeritate, în condițiile fireștii nestatornicii a sorții.

Capriciile sorții. Așadar, Filosofia îl asigură că greșește dacă suferă în urma loviturilor acesteia, așa cum greșea atunci când se bucura de favorurile ei. Căci soarta este, prin definiție, inconsecventă și instabilă, darurile ei fiind

²⁷ Ibidem, pp. 75-77.

²⁸ Ibidem, p. 77.

²⁹ Ibidem, p. 73.

³⁰ Ibidem, pp. 79-81.

întotdeauna înșelătoare, și de aceea nu trebuie să ne mire atunci când și le retrage. Ea subliniază că Boethius, în calitate de filosof, știa, de altfel, foarte bine lucrul acesta dinainte de a-i fi căzut în dizgrație, ba chiar că el și-a arătat adesea disprețul pentru felul ei de a fi. Dar singura atitudine corectă, demnă de un filosof, ar fi fost aceea să nu aprecieze nici binefacerile ei, pentru că ele sunt inevitabil trecătoare, nici să cadă în deznădejde atunci când ea l-a lovit. Căci un om care cunoaște adevărul, un autentic filosof, trebuie să rămână impasibil deopotrivă în fața norocului și a ghinionului. Doar în acest fel va înceta să mai fie o jucărie a sorții, ajungând, dimpotrivă, să o domine.

„Căci nu este de ajuns să privești doar la ceea ce se află înaintea ochilor; înțelepciunea cântărește sfârșitul lucrurilor; și aceeași nestatornicie în bine sau rău face ca amenințările sorții să nu fie de temut, nici dezmiertările ei de dorit. În cele din urmă, trebuie să suporti cu sufletul împăcat orice se petrece pe tărâmul sorții, odată ce ți-ai plecat capul sub jugul ei. Dacă ai dori să impui o lege prin care cea pe care, din proprie voință, ți-ai ales-o ca stăpână trebuie să rămână sau să plece, nu ai fi prin aceasta nedrept și nu ți-ai înăspri, prin nerăbdarea ta, un destin pe care nu îl poți schimba?”³¹

Pentru a fi și mai convingătoare, Filosofia joacă pentru câteva clipe rolul sorții, care îi spune foarte tranșant că el nu are temeii să o învinuiască pentru că i-a răpit tot ce-i dăruise mai înainte, deoarece niciunul dintre acele lucruri nu-i aparțin lui, ci sunt ale ei, având dreptul să le ia oricând înapoi. În același timp, îi atrage atenția că nimic din ceea ce-i aparține cu adevărat lui Boethius nu i-ar putea fi luat de nimeni. Așadar, el ar trebui să-i mulțumească pentru faptul că ea l-a ocrotit și i-a oferit deja destule până în momentul de față. Însă ea remarcă ingratitudea oamenilor, faptul că oricât noroc și bogăție le-ar oferi, ei vor mereu mai mult, fiind nefericiți dacă nu primesc iar și iar. Oricum, ea îl încurajează, spunându-i că nu trebuie să dispere, căci tocmai faptul că acum se află în nenorocire este un semn că ulterior lucrurile se vor ameliora, așa după cum, atunci când era fericit, ar fi trebuit să prevadă că va întâmpina, la un moment dat, și necazuri.³²

Întărindu-i vorbele, Filosofia susține că el nu poate pretinde mereu un tratament preferențial, mai ales că, până la urmă, în calitate de om, va trebui să moară, iar atunci soarta, oricum, îl va părăsi. De aceea îi sugerează

---

³¹ Ibidem, pp. 85-87.

³² Ibidem, pp. 87-91.

că, dacă nu poate ignora situația prezentă, să se simtă măcar fericit pentru privilegiile trecute. În plus, Filosofia îi arată lui Boethius că el, chiar în nenorocire, are alături întreaga sa familie, care suferă alături de el și i se dedică. Deci el are mari realizări în trecut, consolare în prezent și speranță pentru viitor. Acestea sunt cu adevărat bunurile sale, „mai de preț decât viața”³³, pe care nimeni nu i le poate răpi și care îi sunt fundamente ferme de stabilitate sufletească. Prin urmare, nu are sens să plângă, de vreme ce și în lume totul se află în continuă devenire, nimic nu rămâne mereu neschimbat, iar cine speră în statornicia bunurilor trecătoare, precum averea și renumele, este lipsit de înțelepciune.

Inconsistența bogăției. Bunurile materiale nu pot face fericit omul, căci au o natură străină de ceea ce este el cu adevărat, adică suflet. Banii și pietrele prețioase nu sunt bogății autentice, deoarece acumularea lor de către unii duce la sărăcirea altora. Frumusețile naturii te pot încânta, dar tu nu ai niciun merit pentru ele, nu sunt ale tale, nu îți aparțin și deci nu te pot face fericit. La fel, roadele pământului, deși folositoare, nu trebuie folosite peste nevoile naturale, care nu sunt deloc mari, altfel vei avea neplăceri – deci nici ele nu îți aparțin de drept. Nici hainele frumoase sau mulțimea de servitori nu te pot face fericit, căci sunt doar expresia ambițiilor tale, nu a ființei tale autentice, care face din tine „un viețuitor divin prin rațiunea sa”³⁴. Pe aceasta trebuie să o păstrezi dacă vrei să fii fericit, nu tot felul de lucruri străine.

Bogăția exterioară, de orice fel, nu poate aduce fericirea, căci de multe ori face rău celor care o dețin, așa încât doar cel care nu posedă bunuri exterioare nu are de ce se teme și este cu adevărat liber. De altfel, pe vremea când nu cunoșteau bogăția și luxul, oamenii se mulțumeau cu puțin, își potoleau nevoile esențiale într-un mod simplu, natural, nici nu se războiau între ei, și astfel erau mult mai fericiți. Dar bogăția, odată creată, i-a adus omului numai neazuri, căci el aleargă după ea și este mereu îngrijorat să o păstreze și să și-o mărească.

„Preafericită vremea de odinioară,
Când oamenii, mulțumiți cu ogoarele lor statornice
Și neruinați de un lux amețitor,
Obişnuiau să-și astâmpere foamea

³³ Ibidem, p. 99.

³⁴ Ibidem, p. 109.

Cu ghinda ușor de găsit.
Nu știau darul lui Bacchus
S-amestece cu mierea curgătoare
Nici să unească mătasea luminoasă din ținutul Indiei
Cu culoarea din Tyr. (...)
Atunci tăceau trâmbițele de luptă
Și sângele groaznic vărsat
Cu ură crudă nu scâldea pământul. (...)
Vai, cine-a fost cel care primul
A dezgropat grămezi de aur ascuns
Și pietre prețioase ce doreau să rămână negăsite –
Primejdii de preț?”³⁵

Efemeritatea gloriei. Asemenea bogățiilor, funcțiile și demnitățile nu au valoare prin ele însele, altfel nu ar putea fi dobândite de cei răi, căci natura nu acceptă unirea contrariilor. Dar răii se folosesc de funcții pentru a face rău, dezvăluindu-și adevăratul caracter, în timp ce numai cei demni și buni le conferă funcțiilor demnitate și strălucire. Pe de altă parte, puterea deținută prin aceste funcții se limitează la corpurile și averile celorlalți, fiindcă spiritul omului nu poate fi înlănțuit. În schimb, cei puternici, dacă sunt stăpâniți de tot felul de vicii, sunt, în realitate, sclavii acestora. Prin urmare, ceea ce oamenii numesc în mod obișnuit bogăție, onoruri, demnități, nu își merită numele, căci demnitatea și bogăția adevărate constau în altceva.³⁶

În sfârșit, gloria și renumele celor mai mari conducători de stat sunt extrem de relative, căci în comparație cu imensitatea universului pământul este doar un punct, iar pe pământ stăpânirea romanilor cuprinde doar o parte infimă, în multe locuri nici măcar numele de „roman” nefiind cunoscut. De altfel, pentru că mentalitățile popoarelor sunt diferite, ceea ce unora li se pare demn de laudă, altele condamnă, așa încât gloria se restrânge la sfera strâmtă a propriului neam și pe o perioadă de timp nesemnificativă în comparație cu infinitatea timpului.³⁷

Pe de altă parte, dorința oamenilor de a li se perpetua numele după moarte este absurdă, căci dacă moartea distruge omul în întregime, pentru cel care nu mai este, gloria nu există. Renumele după moarte este un lucru

---

³⁵ Ibidem, p. 113.

³⁶ Ibidem, pp. 115-119.

³⁷ Ibidem, pp. 121-123.

fragil, un fel de „săracă glorie”³⁸, care va dăinui doar o vreme, până când, într-un final, va dispărea și el definitiv în uitare, ceea ce echivalează cu „a doua moarte”³⁹. Dar dacă, cumva, după moarte sufletul omului „conștient de sine”⁴⁰ supraviețuiește, acesta va deveni pe deplin liber și se va duce spre cer, disprețuind lucrurile pământești, care i-au fost ca o închisoare.

Asta înseamnă că, prin intelectul său, cea mai înaltă parte a sufletului, omul se aseamănă Creatorului, adică Zeului. Intelectul (adică rațiunea) este bunul său cel mai de preț, care îl face o ființă divină. Dar în loc să aprecieze asta, adică adevărata sa natură, omul apreciază lucrurile exterioare, după care aleargă înfrigurat și neobosit, situându-se astfel pe sine mai prejos de ele, ceea ce arată că nu se cunoaște pe sine și astfel îl insultă pe Creator. Căci acesta a dorit ca prin cunoașterea de sine omul să fie deasupra animalelor, deci cunoașterea este un lucru firesc, specific naturii umane. Când însă omul nu se cunoaște pe sine își denaturează propria natură și își distruge demnitatea, plasându-se undeva mai jos de animale.

„Într-adevăr, condiția naturii umane este astfel încât numai atunci se ridică deasupra celorlalte lucruri când se cunoaște pe sine; totuși, când încetează de a se cunoaște, omul se coboară mai prejos decât animalele; căci pentru celelalte animale ignoranța față de sine e naturală, pe când la oameni este un viciu.”⁴¹

În felul acesta Filosofia îi oferă ea însăși lui Boethius răspunsul la întrebarea „ce este omul”, pe care el nu fusese capabil să i-l dea ceva mai devreme. Înțelegerea adecvată asupra naturii umane va avea o însemnătate crucială în construirea discursului Filosofiei, care urmărește „vindecarea” lui Boethius de boala uitării de sine și consolarea lui pentru prigoana pe care i-a pregătit-o soarta.

Concluzii în urma aplicării „leacurilor” ușoare

Filosofia declară că o soartă potrivnică este mai bună și de preferat uneia binevoitoare, căci în ea soarta se arată așa cum este cu adevărat, în vreme ce a doua este înșelătoare. Soarta potrivnică instruieste omul, îl eliberează prin cunoaștere și îl determină să urmărească adevăratele bunuri, nu pe cele

---

³⁸ Ibidem, p. 127.

³⁹ Idem.

⁴⁰ Ibidem, p. 125.

⁴¹ Ibidem, p. 111.

false, dându-i șansa de a putea obține binele și fericirea autentice. În plus, datorită nenorocirilor pe care i le rezervă, soarta potrivnică îi dezvăluie care îi sunt adevărații prieteni.⁴²

Boethius acceptă acum faptul că nu este atât de nenorocit pe cât credea mai devreme, deși susține în continuare că i s-a smuls o mare parte din fericire. Replica Filosofiei este că nimeni nu poate fi pe deplin fericit, fiecăruia îi lipsește ceva, uneori un lucru mărunț, după care tânjește, și toți, într-un fel sau altul, sunt nemulțumiți de soarta lor. De altfel, cauzele exterioare ale nefericirii sunt relative, căci în aceeași situație cineva se simte fericit, altcineva nenorocit. În realitate, ceea ce contează este felul în care se raportează omul la diversele situații ale vieții, deci, practic, el însuși este sursa fericirii sau nenorocirii sale.

Fericirea nu ne-o oferă lucrurile exterioare, nestatornice, întâmplătoare, pe care le putem pierde în orice moment, ci stăpânirea de sine, care ne face echilibrați, stăpâni pe noi înșine, pe ceea ce suntem, fără să ne tulburăm în fața schimbărilor sorții. Lucrurile trecătoare nu ne pot aduce fericirea autentică fiindcă ele, chiar dacă pot dăinui destul de mult, dispar până la urmă, în momentul morții trupului. Spre deosebire însă de acesta, sufletul omului este nemuritor, astfel încât, pentru a fi fericit după moartea trupului, sufletul are nevoie de bunuri nepieritoare.

Administrarea „leacurilor” puternice

Atât de mult l-a fermecat pe Boethius cuvântarea Filosofiei încât l-a liniștit, iar acum el susține că este capabil să reziste loviturilor sorții, simțindu-se pregătit și chiar dornic să suporte leacuri puternice, despre care ea îi spune că, deși neplăcute la început, îl vor vindeca și-l vor conduce spre adevărata fericire, „pe care și sufletul tău o visează, dar pe care privirea ta, oprindu-se la imagini, nu o poate vedea”⁴³. Însă ea consideră că, mai înainte de a face acest lucru, este necesar să îl instruiască și să îl pună în gardă cu privire la *Căile nelegitime spre fericire*. Fericirea nu este altceva decât binele suprem, pe care îl râvnesc în mod natural oamenii. De aceea ea cuprinde în sine toate lucrurile bune, adică „împlinire, respect, putere, celebritate, bucurie”⁴⁴ în forma lor autentică, astfel încât cel care o deține nu mai are nevoie de nimic. Cine este cu adevărat îndestulat sau împlinit are și putere, și

⁴² Ibidem, pp. 127-129.

⁴³ Ibidem, p. 133.

⁴⁴ Ibidem, p. 141.

demnitate, și strălucire, deci celebritate, se bucură de respectul celorlalți și este pe deplin mulțumit. Toate aceste lucruri se leagă între ele, au aceeași substanță, adică sunt unul și același lucru, sau aspecte ale aceluiași lucru: binele adevărat, perfect, suprem, care îți conferă adevărata fericire.

Oamenii însă nu înțeleg asta și cred că ele sunt diferite, urmărind de obicei doar câte un aspect al fericirii, socotind că, avându-l pe acesta, le posedă în mod automat și pe celelalte. În plus, pentru a obține unul sau altul dintre aceste lucruri, ei merg de cele mai multe ori pe căi greșite. Astfel, ei urmăresc îndeostularea sau împlinirea prin acumularea de bunuri materiale, puterea – prin accederea la funcții înalte, celebritatea – prin notorietatea în rândul mulțimii, bucuria – prin satisfacerea plăcerilor. Or, niciunul dintre aceste lucruri: avere, funcții, glorie, plăcere, nici toate la un loc nu conduc omul către scopul urmărit, adică împlinire, putere, respect și bucurie. Prin ele însele, nu îi aduc fericirea, ci doar „un chip fals al fericirii”⁴⁵.

Astfel, bogatul nu este deloc lipsit de griji, iar bogățiile nu și le poate lua cu el în mormânt. La rândul lor, funcțiile se pot devaloriza în timp și, oricum, nu poți fi fericit cu ele dacă le primești de la conducători nedemni. În plus, oricând aceștia își pot întoarce favoarea în prigoană. Pe de altă parte, chiar și cei mai puternici regi se tem că-și pot pierde poziția, deci nici lor puterea nu le asigură fericirea. Acest lucru și faptul că ea le poate fi uzurpată arată că puterea a regilor nu este una autentică.

„Așadar, ce putere e aceasta de care se tem cei ce o au, pe care atunci când dorești să o ai nu mai ești în siguranță, iar când dorești să renunți la ea nu o mai poți evita? Oare sunt de vreun ajutor prietenii pe care i-a adus soarta, și nu virtutea? Dar cel pe care fericirea l-a făcut prieten, nenorocirea îl va face dușman. Și ce pacoste poate răni mai rău decât un dușman printre cei forte apropiați?”⁴⁶

În ceea ce privește gloria – dincolo de faptul că nu se poate răspândi prea mult în spațiu și nici nu poate dăinui nelimitat în timp –, dacă este primită în mod nemeritat, în virtutea opiniilor greșite ale mulțimii, este un lucru rușinos, nedemn. Chiar și când este binemeritată, ea nu poate fi prețuită de un adevărat înțelept, „care își măsoară binele nu după părerile oamenilor,

---

⁴⁵ Ibidem, p. 143.

⁴⁶ Ibidem, pp. 153-155.

ci după adevărul conștiinței”⁴⁷. Nici plăcerile simțurilor nu le pot aduce oamenilor fericirea, căci ele sunt urmate adesea de remușcare și durere. În plus, dacă ele ar fi drumul autentic spre fericire, și animalele ar putea fi fericite, căci și ele își urmăresc satisfacerea nevoilor trupului.⁴⁸

Prin urmare, toate căile de mai sus, prin care oamenii caută fericirea, sunt incapabile să le ofere acele bunuri care formează conținutul fericirii; ba, dimpotrivă, le aduc prejudicii grave. Asta pentru că ele vizează bunuri materiale sau aflate în strânsă legătură cu trupul, care sunt toate efemere, lipsite de valoare prin ele însele. Corpul însuși este fragil, repede degradabil, iar splendoarea lui este doar aparentă. Urmărind bunurile materiale pentru a fi fericiți, oamenii se arată neștiutori și orbi, când ar fi cazul să știe că ele sunt bunuri false și că fericirea nu trebuie căutată pe pământ, ci în ceruri.⁴⁹ Deci, fericirea nu poate fi atinsă urmărind doar un aspect al ei și, cu atât mai puțin, încercând să îl obții prin mijloace inadecvate.

Odată lămurit acest lucru, Filosofia îl consideră pregătit pe Boethius să i se administreze lecurile puternice. Este de fapt vorba de a ridica discuția la un nivel superior de complexitate și de a-i aduce în atenție o serie de teme grele, puternic speculative, pe care abia acum, cu sufletul liniștit și cu mintea limpede, este capabil să le înțeleagă. În acest sens, Filosofia îi dezvăluie că

Adevărata fericire este totuna cu Binele suprem, care este totuna cu Zeul. Deci, omul fericit este totuna cu Zeul, deși numai prin participare, fiindcă prin esență există doar un singur zeu.⁵⁰ În cadrul adevăratei fericiri, identice cu Binele suprem și cu Zeul, împlinirea, îndestularea, puterea, respectul, strălucirea (gloria, mărirea), mulțumirea, bucuria sunt unul și același lucru, adică binele, deci formează o unitate. În schimb, în cadrul falsei fericiri ele sunt distincte unele de celălalte, deci nu formează o unitate. Însă doar dacă sunt o unitate ele sunt identice cu Binele.

Rezultă că unitatea și binele sunt identice, ceea ce este evidențiat și de faptul că toate lucrurile există doar dacă își păstrează unitatea, iar dacă se dezagregă, mor. Tendința spre unitate este una naturală pentru toate, iar ea

---

⁴⁷ Ibidem, p. 155.

⁴⁸ Ibidem, pp. 157-159.

⁴⁹ Ibidem, pp. 159-163.

⁵⁰ Ibidem, pp. 177-179.

se realizează în vederea menținerii integrității lucrului respectiv, a dăinuirii lui, adică în vederea binelui său, căci binele este ținta spre care se îndreaptă toate, el fiind „ceea ce toți doresc”⁵¹. Așadar, binele este „scopul final al tuturor lucrurilor”⁵².

Boethius declară că el știa acest lucru, dar că, „prin contactul cu trupul, apoi apăsător de greutatea durerii”⁵³, uitase. De asemenea, întărește ceea ce spusese deja, și anume credința lui că întreaga lume este condusă de către Zeu, fiindcă el este singurul care ar putea să formeze o unitate din toate elementele ei dispartate. „Această putere, oricine ar fi, prin care cele create rămân și se mișcă, o numesc, după cuvântul folosit de toți, Dumnezeu (*deum nomino*)”⁵⁴.

Interesant este că Boethius nu se pronunță ferm în a ceea ce privește identitatea acestui Zeu, *deum*. Să fie, oare, pentru că nu vrea să tranșeze aici între poziția filosofilor greci și cea a creștinilor? Cumva acest lucru ar fi fost periculos în condițiile luptei religioase dintre regele Theodoric, arian, cel care îl condamnase, și împăratul bizantin, Justin? Desigur, am putea spune că problema nu ar mai fi avut nicio importanță, de vreme ce Boethius fusese deja condamnat la moarte. Însă poate că dacă s-ar fi referit la Zeu în termenii specifici ortodoxiei creștine, le-ar fi oferit un argument în plus delatorilor săi mincinoși pentru a susține că Boethius este un trădător, iar filosoful a evitat să le dea apă la moară.

Filosofia consideră că în acest moment sunt create premisele ca Boethius să revină în scurt timp în patria lui (adică patria Filosofiei, condusă doar de rațiune), de care singur se rătăcise. Apoi îi argumentează că Zeul, care este „binele suprem și fericirea deplină”⁵⁵, conduce lumea conform binelui, cu blândețe și bunătate, iar toate lucrurile i se supun de bunăvoie, încât tot ceea ce se petrece în univers este conform voinței lui. De altfel, chiar dacă cineva ar încerca să se opună acestei voințe, nu ar avea sorti de izbândă. Boethius, desfătat de cele auzite, se simte rușinat de prostia și de lamentațiile lui anterioare.

---

⁵¹ Ibidem, p. 191.

⁵² Idem.

⁵³ Ibidem, p. 193.

⁵⁴ Ibidem, pp. 194-195.

⁵⁵ Ibidem, p. 199.

Inexistența răului și neputința celor răi. Urmează însă un raționament al Filosofiei care îl descumpănește pe Boethius: dacă Zeul este binele și fericirea, iar el este atotputernic, înseamnă că răul nu există, pentru că Zeul nu vrea să facă rău; răul deci nu are nicio natură. Or, lui Boethius i se pare evident că, dimpotrivă, peste tot în jurul nostru, „în timp ce domnește și este în floare ticăloșia, virtutea nu doar că este lipsită de răsplată, dar este călcată în picioare de nelegiuiți și ispășește pedeapsa în locul crimelor”⁵⁶. El nu poate însă explica cum este posibil acest lucru, de vreme ce Zeul este atotputernic. Totuși, Filosofia îl asigură că el nu judecă bine, promițându-i că, înlăturându-i tulburarea și ridicându-l către cer, îl va face să înțeleagă adevărul, ceea ce va însemna că el s-a întors acasă, de unde va privi cu dispreț către pământ.

Pentru a-și realiza demonstrația, ea pornește de la evidența că oricine dorește binele, iar atunci când îl obține, devine bun; or, cei răi nu își ating acest țel, ceea ce înseamnă că sunt neputincioși. Ei se dedau viciului fie din ignoranță, necunoscând ce este binele, fie din neputința de a face ceea ce ar dori, deoarece sunt incapabili să se stăpânească pe ei înșiși, lăsându-se pradă pasiunilor. Cât despre cei care urmăresc răul cu bună știință, Filosofia spune că, procedând în felul acesta, ei „încetează să mai existe”⁵⁷, de vreme ce „renunță la scopul comun al tuturor lucrurilor care există”⁵⁸, adică la bine. Ei sunt asemenea cadavrelor, care nu mai pot fi socotite cu adevărat oameni, pentru că și-au pierdut natura umană.

Observăm că nu este vorba de o inexistență fizică a celor răi, ci de una care se opune, din punct de vedere axiologic, existenței autentice, care este valoarea pozitivă, identică binelui. Inexistența aceasta exprimă denaturarea sensului existenței, cu alte cuvinte este vorba de o trădare a scopului firesc a tot ceea ce există. Și fiindcă aici vorbim despre oameni și despre binele specific, pe care, prin natura sa, îl urmărește orice om, cei răi încetează de a mai fi oameni, pentru că își corup natura umană.

Ei sunt doar aparent puternici, fiindcă puterea lor nu este autentică, de vreme ce provine din slăbiciune. Ei săvârșesc răul pentru că nu sunt în stare să facă binele. Dar cum răul nu este nimic, căci nu se integrează în sfera ființei, înseamnă că ei, care nu pot face decât rău, nu pot, de fapt,

---

⁵⁶ Ibidem, p. 205.

⁵⁷ Ibidem, p. 223.

⁵⁸ Ibidem, p. 215.

nimic. În schimb, „aceia care nu poate face decât binele este omnipotent”⁵⁹, fiindcă „nu există nimic mai puternic decât binele suprem”⁶⁰. Așadar, numai cei buni sunt puternici, iar cei răi, care se opun acestora, sunt lipsiți de orice putere.

Practic, raționamentul Filosofiei poate fi prezentat, pe scurt, în felul următor:

Puterea adevărată este ceva de dorit.

Toate cele de dorit tind spre bine.

Putința de a săvârși o crimă nu tinde spre bine.

Deci: ea nu este de dorit.

Concluzia finală: putința de a face răul nu este putere.

Răsplată și pedeapsă. Continuând aplicarea lecurilor tari, Filosofia afirmă că cel care face binele va fi negreșit răsplătit, iar răsplata este chiar binele pe care îl săvârșește, pentru că, în fond, el chiar asta urmărește: doar binele, care este totuna cu fericirea. Prin urmare, oricât de lovit va fi din afară de către cei răi, binele lui și fericirea, ca răsplată a înfăptuirii binelui, nu-i pot fi smulse. Iar cel fericit este, indubitabil, un zeu. Doar atunci când nu va mai face el însuși binele, el nu va mai putea să-l primească drept răsplată. În mod similar, cel rău va primi tot răsplata răului, care este chiar răul pe care el îl săvârșește.⁶¹

Pe de altă parte, încetând de a face binele, cei răi nu mai există, în sensul că își pierd condiția umană. Chiar dacă, prin corpul lor natural, mai au încă aparența de oameni, în realitate ei se identifică, în virtutea modului de manifestare a viciilor lor, cu tot felul de animale. Astfel,

„Când violentul tâlhar arde de lăcomie după bunurile altuia, vei spune că seamănă cu un lup. Un om orgolios și neliniștit își pune limba în mișcare tot timpul la curțile de judecată: îl vei compara cu un câine. Cel care uneltește în secret se bucură pentru că a furat, prin înșelăciunile sale, pe altul: este ca o vulpe. Omul nestăpânit urlă de mânie: s-ar putea crede că are inimă de leu. Cel fricos și iute la fugă se teme de ceea ce nu ar trebui: poate fi asemănat cu cerbii. Omul leneș și prost trăiește încremenit: duce o viață de măgar. Cel ușuratic și nestatornic își schimbă mereu dorințele: nu se deosebește cu

---

⁵⁹ Ibidem, p. 217.

⁶⁰ Idem.

⁶¹ Ibidem, pp. 219-221.

nimic de pășări. Unul se cufundă în poftă rușinoasă și murdare: este stăpânit de plăcerea unui porc murdar.”⁶²

Filosofia observă că aici lucrurile stau exact pe dos decât în legenda vrăjitoarei Circe, care le dădea oamenilor pe care-i înroba corpuri de animale, lăsându-le mintea intactă, căci răutatea le păstrează indivizilor corpul uman, dar le danaturează mintea și sufletul, determinându-i să simtă și să se comporte asemenea animalelor. Prin urmare, răutatea, ca otravă a sufletului, este mai periculoasă decât otrava corpului.

Boethius își exprimă dezamăgirea că cei răi îi pot distruge pe cei buni, dar Filosofia îl contrazice spunându-i că a face răul este o nenorocire mai mare decât a-l suporta⁶³, deci cei răi sunt mult mai nefericiți decât cei buni și trebuie să ne fie milă de ei. Atunci când Boethius își exprimă dorința ca ei să nu rămână prea mult timp nenorociți, Filosofia îi spune că acest lucru se va întâmpla fie în timpul vieții, fie cel mai târziu odată cu moartea, ceea ce, din perspectiva nemuririi sufletului, nu este un timp prea lung. Oricum, atunci când sunt pedepsiți celor răi li se face un bine (căci ceea ce este drept este și bine), deci vor fi mai fericiți. Dar dacă nu sunt pedepsiți, ceea ce este un rău, ei își măresc răutatea și, deci, nefericirea, iar dacă ar fi conștienți de nefericirea lor, bucuroși ar accepta pedeapsa.⁶⁴

Boethius admite necesitatea acestei concluzii, dar susține că oamenii obișnuiți gândesc tocmai pe dos, ceea ce Filosofia justifică prin faptul că ei nu pot ajunge la adevăr, de vreme ce „se uită nu la ordinea universului, ci la propriile stări sufletești”⁶⁵. Totuși, Boethius continuă să fie nedumerit de ce în viață, cel mai adesea, cei buni sunt loviți de tot felul de nenorociri, pe când cei răi sunt, dimpotrivă, răsplătiți, de vreme ce Zeul este cel care conduce totul cu înțelepciune. Filosofia îl asigură însă că universul este o vastă armonie, că tot ce se întâmplă în cadrul lui este drept, și că doar neștiința lui îl determină să nu înțeleagă acest lucru.⁶⁶

Destin și providență. Dar pentru a înțelege funcționarea universului, Boethius trebuie să aibă cunoștințe „despre problema simplității

---

⁶² Ibidem, p. 223.

⁶³ Conform poziției lui Platon.

⁶⁴ Boethius, *Consolarea filosofiei*, ed.cit., pp. 227-237.

⁶⁵ Ibidem, p. 233.

⁶⁶ Ibidem, pp. 239-241.

providenței, despre cursul destinului, despre întâmplările neprevăzute, despre cunoașterea și predestinarea divină, despre liberul arbitru”⁶⁷, pe care Filosofia i le va oferi, susținând că ele sunt incluse în tratamentul medical pe care i-l promisese. Astfel, ordinea multiformă conform căreia funcționează întregul univers, care exprimă stabilitatea și uniformitatea inteligenței divine, se numește providență. Aceeași ordine, raportată la fenomenele particulare pe care le guvernează, se numește destin.

Cele două sunt diferite: destinul conduce toate lucrurile în amănut și în diversitatea lor, dar ține întotdeauna cont de providență, care le conferă unitate și le orientează către bine. Până și cei răi sunt integrați în această ordine, chiar dacă noi nu ne dăm seama, mai ales că judecata oamenilor nu este unitară, ci contradictorie referitor la cine este bun și demn de răsplată, și cine este rău și merită pedeapsa.⁶⁸ Pentru a-și susține poziția, Filosofia oferă exemple numeroase despre cum toate relele care se întâmplă în lume conduc spre bine, deși susține că nici ea și niciun om nu pot cunoaște în detaliu toate aceste aspecte, ci numai Zeul, cel care guvernează lumea.

Astfel, relele suferite pot întări caracterul, pot oferi prilejul pentru a demonstra superioritatea virtuții, pot atrage gloria și renumele în spațiu și timp pentru cei care le-au suportat cu demnitate, pot declanșa cunoașterea de sine, pot speria pe cei înclinați spre viciu, împiedicându-i să facă rău, îi pot îndrepta pe cei răi sau, dacă ele îi lovesc pe nedrept, îi pot determina să se revolte împotriva lor și să treacă, urmând această cale, de partea binelui. În același timp, bunurile pământești oferite de destin celor răi îi pot împiedica pe aceștia să facă rele și mai mari, sau îi pot motiva să renunțe la rele, de frică să nu le piardă. În aceeași măsură însă pot fi un argument pentru faptul că ele nu au valoare, că sunt bunuri neautentice, îndreptându-i pe cei lucizi către adevăratele bunuri, adică cele spirituale.

„Fiindcă numai pentru puterea divină chiar și lucrurile rele sunt bune, când, folosindu-le în mod corespunzător, reușește să scoată un bine din acestea. Deoarece o anumită ordine le cuprinde pe toate, astfel încât ceea ce și-a părăsit locul atribuit în acea ordine recade, cu toate acestea, într-o <altă> ordine, chiar dacă într-una diferită, pentru ca în stăpânirea providenței nimic să nu fie lăsat la voia întâmplării. (...) Dumnezeu, creatorul tuturor naturilor, orânduiește toate lucrurile îndreptându-le spre bine și, în timp ce se străduiește să păstreze în asemănarea sa tot ce a creat, alungă tot răul din

⁶⁷ Ibidem, p. 241.

⁶⁸ Ibidem, pp. 243-247.

hotarele stăpânirii sale prin cursul necesar al destinului. De aici rezultă că, dacă privești la providența care le orânduiește pe toate, îți vei da seama că nu există nicăieri vreun rău dintre cele despre care se crede că abundă pe pământ.”⁶⁹

Prin urmare, Zeul conduce toate lucrurile din univers, fiind izvorul lor infinit și cel la care ele se reîntorc cu iubire ca spre binele lor, el însuși fiind iubire. În aceste condiții, trebuie să admitem că orice soartă, indiferent de conținutul ei concret, este dreaptă și bună. Însă, deși recunoaște că raționamentul de mai sus este corect, concluzia i se pare de neînțeles lui Boethius, el fiind de acord mai degrabă cu „o opinie comună printre oameni, și <chiar> una foarte des întâlnită, că soarta unora este rea”⁷⁰. Filosofia îi răspunde însă că mulțimea nu are dreptate când crede că cei răi care sunt pedepsiți au o soartă rea. În realitate, „orice <soartă> care pare aspră, dacă nu pune la încercare sau îndreaptă, pedepsește”⁷¹, iar „soarta celor care sunt în posesia virtuții, înaintează în căutarea ei sau sunt pe cale să o dobândească este întotdeauna bună, oricare ar fi ea, în timp ce pentru cei care persistă în răutăți soarta este cu totul rea”⁷². Indiferent însă care este destinul fiecăruia, el nu i se aplică nimănui ca o fatalitate, ci dimpotrivă, omul este în bună măsură responsabil de configurarea lui, căci „în mâna voastră rămâne ce fel de soartă preferați să vă formați”⁷³.

Întâmplare, liber arbitru și preștiința divină. La întrebarea lui Boethius dacă întâmplarea, în sensul de fenomen fără cauză, are vreun rol în univers, Filosofia îi răspunde că ea nu există, „căci opinia conform căreia «nimic nu se naște din nimic» este adevărată și nimeni dintre cei din vechime nu a contestat-o, deși nu a folosit-o cu privire la principiul creator, ci la subiectul material”⁷⁴. Dar întâmplarea, sau hazardul se mai poate defini și în alt fel, acceptând punctul de vedere al lui Aristotel, și anume „ca efect neprevăzut provenit dintr-o întâlnire de cauze, în lucruri care sunt

---

⁶⁹ Ibidem, p. 255.

⁷⁰ Ibidem, p. 259.

⁷¹ Ibidem, p. 263.

⁷² Ibidem, p. 261.

⁷³ Ibidem, pp. 261-263.

⁷⁴ Ibidem, p. 269.

îndeplinite într-un anumit scop⁷⁵, deci ca un rezultat al întretăierii sau combinării unor cauze diverse – iar atunci trebuie să îi admitem existența.

Ca urmare a faptului că în univers lucrurile se manifestă conform raportului precis dintre cauză și efect, universul funcționează asemenea unui mecanism. Cu toate acestea, ființele raționale sunt dotate cu liber arbitru, în sensul că au capacitatea de a voi și de a-și pune în aplicare voința, iar această capacitate este proporțională cu locul lor în ierarhia ființei, deci cu distanța și interesul manifestat față de divinitate. Dar, indiferent de modul în care ele acționează, „această privire a providenței, care le prevede pe toate din eternitate, le zărește și orânduiește fiecareia ceea ce îi este predestinat conform meritelor sale⁷⁶.”

Boethius întreabă Filosofia dacă nu cumva preștiința Zeului și predestinarea pe care ea o implică sunt în contradicție cu libertatea voinței omului. Fiindcă dacă tot ce se întâmplă trebuie să urmeze preștiința divină, pe care el o posedă dintotdeauna, faptele oamenilor ar fi determinate de voința Zeului, iar atunci ei nu ar mai fi responsabili pentru ele, deci pedeapa și răsplata divine ar fi fără sens.⁷⁷

Răspunsul Filosofiei este acela că Zeul este veșnic, ceea ce înseamnă că el este o prezență eternă, care cuprinde, în același timp, ca un tot unitar, deopotrivă trecutul, prezentul și viitorul. Prin urmare, el cunoaște tot ceea ce a fost, este și va fi dintr-o dată, în mod direct și permanent, chiar dacă cele cunoscute de el nu sunt toate necesare, iar, de exemplu, dintr-o mulțime de posibilități pe care le are la un moment dat, omul respectiv va realiza numai una, fie și oscilând în privința ei, gândindu-se și răzgândindu-se de mai multe ori. Dar cunoașterea Zeului nu urmează, asemenea unui seismograf, sinuozitățile deliberării individului, căci Zeul vede, în cadrul prezentului său etern, dintr-o dată, care este opțiunea făcută, deci el știe dintotdeauna, pentru fiecare caz în parte, ce posibilitate, dintre toate, se va realiza. În felul acesta se salvează deopotrivă preștiința Zeului și libertatea umană.

„Deci, fiindcă orice judecată înțelege lucrurile supuse ei conform naturii sale, iar Dumnezeu se găsește într-o stare de etern prezent, știința sa, care trece peste orice mișcare a timpului, rămâne în simplitatea prezentului său și, îmbrățișând întinderile infinite ale trecutului și viitorului, înțelege toate în

---

⁷⁵ Ibidem, p. 271.

⁷⁶ Ibidem, p. 273.

⁷⁷ Ibidem, pp. 275-283.

cunoașterea sa simplă ca și cum <acestea> s-ar desfășura în prezent. Prin urmare, dacă vrei să judeci *pre-vederea* sa, prin care deosebește toate lucrurile, o vei considera mai corect ca fiind nu preștiința viitorului, ci cunoașterea unui moment prezent care nu încetează niciodată. De aceea, nu este numită *pre-vedere*, ci mai degrabă *pro-vidență*, deoarece, aflată departe de lucrurile inferioare, privește toate ca de pe o culme a lumii.”⁷⁸

Tocmai în virtutea acestei cunoașteri absolute în legătură cu toate actele noastre poate Zeul să stabilească, dintotdeauna, răsplata sau pedeapsa pentru ele, înainte deci ca noi să le fi realizat, de fapt, din perspectiva segmentului nostru infim de timp de care dispunem și în care ne desfășurăm existența, inevitabil limitată. Iar lucrul acesta echivalează, practic, cu o predestinare, chiar dacă Zeul nu face altceva decât să ne acorde exact ceea ce noi înșine merităm. Asta nu înseamnă că, aflați în momente de mare cumpănă, precum era Boethius, ar trebui să ne pierdem orice speranță, să ne resemnăm cu ceea ce ni se întâmplă și să rămânem pasivi în fața sorții, căci nouă propriul viitor ne este ascuns, iar rugămințile curate îndreptate către Zeu pot să dea roade. Dar cel mai mult contează în fața Zeului faptele întregii noastre vieți. Ajuns în acest punct, tratamentul Filosofiei, deși aplicat în principiu lui Boethius, capătă o deschidere universală, culminând cu un îndemn la virtute adresat tuturor oamenilor:

„Întoarceți-vă deci de la vicii, cultivați virtutea, înălțați-vă sufletul spre speranțe drepte, îndreptați spre cer rugăciuni smerite. Mare este necesitatea cinstei pusă în voi, dacă nu vreți să vă prefaceți, atunci când întreaga voastră viață se desfășoară înaintea unui judecător care vede toate lucrurile.”⁷⁹

În aceste condiții, ce ar mai rămâne, oare, de spus? Boethius, ca personaj, nu mai intervine ca să ne spună dacă „leacurile tari” și-au făcut în întregime efectul asupra lui, așa încât am putea să considerăm că autorul și-a lăsat neterminată lucrarea. Este, într-adevăr, posibil ca filosoful nostru, la final, să nu mai fi avut suficientă seninătate interioară pentru a consemna o confesiune sinceră în această direcție, iar mica încheiere precipitată de mai sus să fie mai mult un strigăt în care el își clamează sfârșitul, știind precis că nu mai era nimic de făcut și că singura sa nădejde este să se agațe cu toate puterile de mila divină.

---

⁷⁸ Ibidem, p. 305.

⁷⁹ Ibidem, p. 311.

Dar, în fond, așa după cum s-a punctat pe tot parcursul lucrării, Zeul nu este altul decât Binele suprem, în care, ca om de bine, crezi din toate puterile, și în lumina căruia te străduiești să îți modelezi toate gândurile și faptele. Binele – care, prin el însuși, îți oferă răsplata râvnită, indiferent în ce moment al vieții te-ai afla, chiar și atunci când ești gata să pășești dincolo de granițele acesteia. A te lăsa cu speranță în seama judecătorului suprem atunci când știi că altcineva deține controlul asupra propriei tale existențe și că i-a hotărât deja sfârșitul, înseamnă a fi împăcat cu tine însuși, mulțumit de ceea ce ai făcut în viață, ușurat că nu ai ce să îți reproșezi și că poți privi în ochi pe oricine. În rest, nu mai este înțelept să îți faci griji.

Prin urmare, ar fi fost total de prisos ca Boethius să ne mai spună în finalul lucrării faptul că se simte pe deplin îmbărbătat și cum își așteaptă el, de data asta liniștit, moartea. Ar fi coborât, în felul acesta, de la nivelul de anvergură universală la care se înălțase puternic îndemnul Filosofiei, introducând în discurs un element particular, deci o undă de slăbiciune umană. Oricum, finalul poveștii sale îl cunoaștem: el a fost scris ulterior, pe larg, de succesul răsunător și constant pe care *Consolarea filosofiei* l-a înregistrat de-a lungul veacurilor.

Concluzii

În cadrul pleiadei de filosofi care au meditat în Antichitate asupra rosturilor filosofiei, Boethius ocupă un loc aparte. Cu toții au pus în evidență atât latura teoretică, cât și pe cea practică a filosofiei, subliniindu-i capacitatea superioară de cunoaștere și înțelepciunea de a ne ghida de-a lungul vieții, iar unii dintre ei nu au uitat să sublinieze că oferă un refugiu plăcut, reconfortant în momente de retragere din tumultul vieții publice, mai ales atunci când aceasta este total dezamăgitoare sau prea periculoasă. Boethius însuși este total de acord cu ei. Dar, spre deosebire de toți ceilalți, la el miza luării de poziție este infinit mai importantă, căci în cazul său este vorba de o situație-limită reală, de viață și de moarte, în care deja balanța s-a înclinat implacabil spre moarte, iar singura salvare de la deznădejdea sufletului pe care el o întrevede nu este alta decât însăși filosofia.

Din punctul lui Boethius de vedere, filosofia reușește să ne consoleze eficient în fața morții fiindcă ne înlătură vălul ignoranței în ceea ce privește natura umană, oferindu-ne o cunoaștere autentică a ființei noastre, ca persoane aflate în strânsă conexiune cu divinul, cu alte cuvinte, cu Binele. Acest lucru înseamnă că ea ne dezvăluie ceea ce este binele în general și, implicit, binele nostru în calitate de oameni, insistând pe faptul că el

presupune posesia bunurilor spirituale, pe care le obținem exclusiv prin exercitarea virtuții. Din această perspectivă, nicio pierdere a bunurilor noastre materiale, inclusiv a corpului, nu este pentru noi, cu adevărat, un rău. În aceeași măsură, nicio nedreptate sau umilință suferită din partea celorlați nu ne poate afecta, atâta vreme cât noi înșine ne păstrăm virtutea, adică demnitatea umană, și nu deviem de la linia binelui.

Prin promovarea unei asemenea viziuni, Boethius nu ne îndeamnă să primim cu resemnare loviturile sorții, argumentând că, oricum, suntem neputincioși în fața ei. Aici nu este vorba de pesimism ci, dimpotrivă, de luciditate și realism, care admit drama și suferința omului, dar nu exclud nici speranța și nici lupta, căci el susține că suntem responsabili de destinul propriu. În orice caz, intenția lui clară este aceea de a ne ajuta să depășim durerea, astfel încât să rămânem calmi, liniștiți și senini în fața evenimentelor neplăcute ale vieții, oricât de multe și de teribile ar fi ele. Mesajul său este că nu trebuie să cedezi psihic în nicio împrejurare, ci să analizezi la rece, rațional, tot ceea ce ți se întâmplă, apreciind fiecare lucru la adevărata lui valoare, din perspectiva singurului criteriu care contează: Binele real, autentic. Dar prin accentul pus pe rațiune Boethius nu pledează pentru un model al omului din care sensibilitatea și pasiunile sunt eliminate, sau cel puțin reduse la un nivel minim, ci pentru canalizarea acestora către adevăratele noastre bunuri, adică valorile spirituale, care să ne înflăcăreze inima.

Deși Boethius, creștin se pare, își fundamentează poziția pe credința în divinitate, considerată creatoarea și conducătoarea universului atât în ansamblu cât și în cele mai mici amănunte ale sale, deosebirea acesteia față de viziunea religioasă creștină este că ea nu pune accent pe o răsplătită în ceruri, după moarte, deci nu aduce în discuție mântuirea și viața veșnică. Potrivit acestei concepții, recompensa unei vieți virtuoză este oferită pe loc, și ea constă în însuși exercițiul virtuții, ceea ce poate fi dezamăgitor la prima vedere. Numai că Boethius a înțeles foarte limpede că acesta este singurul mod prin care se poate manifesta autonomia morală a omului, înlăturând dependența sa de orice factor extern. Rolul divinității aici este cel de garant că această logică este corectă și chiar funcționează. Prin urmare, omul trebuie să fie virtuos nu pentru că se așteaptă să fie răsplătit, într-un fel sau altul, fie de către societate, fie de către divinitate, în viața terestră sau după moarte, iar în caz contrar, pedepsit, ci pentru că numai în felul acesta el își manifestă plenar natura umană, se poate afirma ca om la

cel mai înalt nivel, iar acest lucru reprezintă pentru el cel mai mare bine și îi oferă adevărata fericire.

BIBLIOGRAFIE

BOETHIUS, *Consolarea filosofiei*, Ediție bilingvă, Traducere de Otonel Vereș, Iași, Polirom, 2011.

BOETHIUS, *De consolatione Philosophiae/Mângâierile filosofiei*, Ediție bilingvă română-latină, Traducere de David Popescu, București, Fundația Gândirea, 2003.